

Terviseks

*Observaties in de Oostzeelanden
Wouter van Acker en Jos Rouw*

*Voor Lev en de eend uit Trakai en Stuart en Masha
en Piret en het meisje van Kohvik August en de
lookalikes van Joris. En de billen van Anastasija.*

“So I return.
I return expecting more.”

James Vincent McMorrow

W:

Een vriend van me kocht acht bakken Westvleteren, een ander vertrok naar Montpellier. Met z'n vriendin om Frans te leren. Weer een ander met zijn vriendin naar Zuid-Duitsland en de Alpen aldaar. M'n ouders toerden door Noord-Frankrijk, pikten m'n zusje halverwege op, gingen terug naar Zeeland alwaar m'n pa's moeilijk dure fiets gestolen werd. M'n broer ontving zijn vriendin en dochter uit Vietnam. Ze kon al lopen ondertussen. Een zwangere vriendin van me en haar man verbouwden de keuken. Een andere wende aan haar nieuwe baby, Flip. In China gingen honderden mensen dood in de grootste met telefoons gefilmde vuurbal die ik sinds Enschede gezien heb. De transfermarkt sloot en Ajax begon eindelijk eens goed aan de competitie. De economie deed het iets beter en in Gouda arresteren ze je als je zwart bent of je baard te lang hebt laten staan. Ik vloog naar Noord-Oost-Europa met Jos.

J:

Nog steeds komt er schoon en drinkbaar water uit de kraan, dus ik mag gelukkig zijn – maar dat ben ik niet. Niet helemaal. Ik ben onrustig, om een simpele reden. Draaibrug, Sluis, het schitterende Sint Anna ter Muiden. De grens over, van Zeeuws-Vlaanderen naar Vlaanderen, van schemergebied naar duidelijkheid. Het eindpunt van deze bus is het treinstation van Brugge. Vanaf daar ga ik naar Brussel-Noord en daar tref ik hem. Brother from another mother. En een andere vader, ook, die noemen ze nooit. Het is een desolaat station. Vanuit een donkere hoek komt Wouter rustig aangewandeld op z'n lichtgrijze Stefan Janoski's, zijn zwarte haar strak maar nonchalant, een grote backpack die hij achteloos draagt. Hij ademt een ervaren gemak. Ik niet, nu niet, ik ben onrustig, ik weet alleen niet waarom. De komende twaalf, dertien dagen zijn er vier steden waarin ik erachter kan komen. Wouter weet precies de weg in Charleroi. Op het vliegveld zitten we te wachten op een bankje met achter ons een meisje met een roze paard in een tas. We kijken door het raam naar een grauwe augustus.

J:

Er staat een lichtgroen gebouw naast een roze gebouw dat naast een lichtblauw gebouw staat. De rivier scheidt de oude stad en de nieuwe stad en ruikt hier in het quasionafhankelijke Užupis naar stilstand. Om 10 uur 's morgens is er al de doffe hitte die je pas na twaalfen verwacht en de zon blijft lang hangen ook. Mediterraans in de Oostzeelanden. Sommige mensen kijken hier leeg uit hun ogen alsof ze buiten zichzelf zijn en zichzelf op afstand besturen. Ze moeten wennen aan de nieuwe munt en aan mensen die Engels praten en aan mensen die zomaar een zebrapad oversteken. In mooi Vilnius.

W:

Van 9 tot 12 's avonds. Drie uur per dag. Is deze stad hard. Alsof ze drie uur per dag tot rust komt om vervolgens weer voor de rest van de dag haar adem in te houden. De verzengende hitte jaagt de inwoners naar binnen, weg van hun balkons. Met hun vaalgeel, vaalrood, vaalblauw staan de gerestaureerde en ontzielde gebouwen als lijken langs de straat. Het bolwerk. Toeristen zwermen over de pleintjes en door de straatjes van de oude binnenstad. Maar kloppende harten doen nog niet leven. Pas als om 9 uur de straatlantaarns aanspringen, de toeristen het hotel en de airco opzoeken en de temperatuur tot 25 is teruggedrongen, sluipt de geest van Vilnius weer in de straten. Die straten lopen leeg maar

ze leven als nooit tevoren. Vaalgeel, -rood en -blauw worden oker, bordeaux en toermalijn. Het bier verfrist zoals het nog nooit verfriste. De wijn toont rondingen en nuances die je tot op heden ontgaan waren. En dan om halftwaalf legt ze zich weer ter ruste. Hard feesten deed ze niet. Losgaan evenmin. Maar gelukkig eten, en vol vertrouwen drinken, zeker in het vertrouwen dat er morgen weer een 9 uur zal zijn.

J:

Gisteren was de eerste hele dag hier en beklommen we de heuvel met daarop het kasteel van Gediminas, de man die in een droom een grote ijzeren wolf zag die kon huilen als honderd wolven tegelijk. Daar is Vilnius op gebaseerd. Daarna zagen we de drieëndertig soorten rode baksteen van de mooie St. Anne's Church en later in een andere kerk drie lijken van zeven eeuwen oud. Na de Ekstra's van halve liters die in één slok gaan zagen we de Gates of Dawn die niet zo spannend zijn als ze klinken. Mensen maakten foto's die ze nooit meer zullen zien.

J:

In de Paulio Gatvė in Užupis hangt de eigen grondwet van het stadsdeel. 'Iedereen heeft het recht om dood te gaan – maar het is geen verplichting'. Ook een mooie is dat iedereen hier gelukkig mag zijn én ongelukkig. Je vergeet makkelijk dat dat laatste ook belangrijk is. We zitten langs het water.

“Where are you from?” vraagt een vrouw van middelbare leeftijd met kort blond haar, als ze een vreemde taal hoort.

“The Netherlands,” zegt Wouter. “Holland.”

“Everything always goes well there?” vraagt ze.

Iemand die zich daar niet druk om maakt is Lev. Zo heet ie vast. Lev, met z'n baard.

W:

Een halfjaar nu, geloof ik. Maar om eerlijk te zijn heb ik geen idee hoelang ik erover deed. Al was ik toen elf. Een halfjaar nu, geloof ik, sinds de euro zijn intrede maakte in Litouwen en de handen van de obers, ijsverkopers en de amber en linnen verkopende vrouwtjes van rond de 70. Zolang ze de prijzen voor een lunch gemakshalve op 6,73 afronden, zal de gewenning nog wel even op zich laten wachten. Al weet ik niet hoelang ik er zelf over deed.

Ik was dan ook 11 en dan gaat alles makkelijker. Dimi was 23 en rommelde in zijn portemonnee. Hij vermoedde zo'n 20 cent tekort te komen voor het eten dat hij net had besteld. Hij stak zijn portemonnee weg en probeerde zijn ongemak te verbergen voor Andrej die net naast hem was komen zitten. Ze keken elkaar net te lang aan. Dimi's ongemak werd groter.

“Heb ik je lang laten wachten?”

“Twintig minuten,” glimlachte hij, en hij haalde zijn schouders op.

“Sorry.”

“Nee, dat is oké.”

Een stilte volgde en de mannen keken naar de tanktops en te ver openstaande bloesjes die voorbijmarcheerden.

“Waar heb je die hoed vandaan?”

“Van m'n vader. Geen grap.”

“Goeie band mee?”

“Nee. Jij?”

“Niet echt.”

Ze keken verder door de straat en bestudeerden hun terrasgenoten. De tafeltjes stonden hier naar Dimi's zin te dicht op elkaar. Hij had sowieso liever in Užupis afgesproken, maar dit was dichterbij. Links zaten drie toeristen. Ouders met kind. Hij herkende de taal niet, maar het deed hem denken aan Duits. Rechts zat een Litouws koppel van rond de dertig. De man zat zo dichtbij dat Lev zijn overdaad aan aftershave niet kon ontwijken. Risicovolle burens. Zijn blik kruiste die van Andrejz. Hij glimlachte, maar trok zijn blik snel recht toen hij de ober aan zag komen. Andrejz bestelde zeppelins, een glas rode wijn en knipoogde naar de ober. Het werd beantwoord met een verlegen glimlach. Lev wist niet of hij zich meer verraden voelde of trotser was op Andrejz's moed. De man rechts had het gezien, gromde iets onverstaanbaars tegen z'n vrouw en schoof tien nutteloze centimeters van Lev vandaan.

J:

Als je in dit vogelvrij verklaarde deel van Vilnius gaat wonen, is er vast iets wat je daarbuiten mist of wat je niet aanstaat. Lev zit nu ook langs het water, naast een jongen die gitaarmuziek uit de jaren 60 draait op een laptop. Schelle klanken over het water waarin een man een toren van stenen maakt. Links van Lev zitten twee jonge vrouwen te praten en te roken onder de laaghangende takken van een boom die de zon opvangt. Er hangt een ongedwongen sfeer. Ik snap best dat Lev zijn loopbaan als consultant afbrak om hier te gaan rondhangen. Benieuwd of hij heeft gevonden wat hij zocht. De vrouwen lachen naar hem.

W:

Er worden stenen in het water gelegd hier. Of ja, ze lagen al in de rivier natuurlijk. Er worden stenen op elkaar gestapeld in het water hier. Het werk is equal parts kracht en visie, durf en inzicht. Een tougids legt aan een voorbijkomende groep toeristen uit dat ze het hebben overgenomen van Tibetaanse monniken. Het is nutteloos werk zoals zo'n beetje alles nutteloos is. De natuur zal het hoogstens enkele maanden dulden. Het onontkoombare ijs dat tegen de winter door de rivieren zal drijven is meedogenloos. Een kleine tik zal de bovenste kei doen trillen en het einde inluiden. Maar ze stapelen hier stenen in de rivier. Onder de jalouse blikken van groepjes toeristen. Keer op keer. Jaar na jaar.

De zon kruipt door de bomen en valt in vlekken op het water. De opgestapelde keien staan rustig in de stroom. Locals drinken vruchtenwijn bij de liters en toeristen drinken een biertje rond vier uur. Omdat het vakantie is. Je ziet de bodem van de rivier. Wolken modder grijpen naar de enkels van degenen die zich in het water zetten.

Ik waadde wat door het water en waagde me aan zo'n keien totem. Maar veel voldoening leverde het niet op. M'n voeten werden koud. Het schoot me in m'n rug. Ik had er tot de vlucht vanuit Tallinn last van. De balans en rust die de Tibetanen me beloofden bleef ver weg. Ik was onrustig. Ik probeerde te schrijven maar het bleef die dag bij die ene eerste uitblinker. Ik las wat, maar Hemingway heeft me nooit meer dan lichtelijk kunnen beroeren. Ik dronk en rookte en schrok toen ik doorkreeg dat dat me voldoening bracht. Helena zat achter me aan een gietijzeren tafeltje. Ze rookte het ene dunne sigaretje na het andere dunne sigaretje. Zoals ze dat doen ten oosten van Berlijn. Ze steunde met gekruiste armen op gekruiste benen. Toeristen had ze nodig, maar ze verachtte ze.

Haar ouders waren baptisten. Tussen de papen en oosters-orthodoxen een uitzondering. Opa had de stroming zowat uitgevonden in Litouwen, nam zich voor om overal waar hij woonde een gemeente op te richten. Kerkgebouw inclusief. Anders denken was haar via haar ouders dan ook ingegoten. Het werd gewaardeerd zelfs. Tot op zekere hoogte dan toch. Want toen ze vertelde te stoppen met haar opleiding en te verhuizen naar Užupis bleek de limiet voor anders denken reeds mijlen achter haar te liggen.

Een vogel vloog voorbij de zon en sloeg kortstondig een schaduw over haar gezicht. Eens knipperen met je ogen op het verkeerde moment, dacht ze, en je mist zulke wonderen. Hoe een vogel, met een spanwijdte van 1,2 meter en een gewicht van om en nabij de 10 kilo, een uit nucleaire explosies en miljarden kilo's lava bestaande ster kan doven. Al was het maar voor één seconde. En al was het maar alleen voor jou.

In een biertuin had ze Lev leren kennen. Hij kwam er normaal nooit, maar zijn dealer wel. Zonder er veel woorden aan vuil te maken was ze met hem meegegaan. Aangemoedigd door haar twee vriendinnen en een gevoel haar studententijd niet optimaal te benutten als ze nee zou zeggen. Of niet. Weet ik veel hoe je in het Litouws iemands hart en libido breekt. Hij bracht haar naar z'n studio in Užupis. Zonder er veel woorden aan vuil te maken stortten ze zich op en in elkaar tussen zijn vuile was die nog op het bed lag. Ze was haar bh al aan het zoeken toen ze pas goed om zich heen keek. In de keuken schonk Lev haar een glas wijn in. Een Bialetti, het pronkstuk van dat deel van de studio, stond als op een altaar te pronken op het fornuis. De eettafel lag bezaaid met boeken, de vaat van gisteren stond nog in de pompbak. De twee Billy's die tussen de ramen in stonden waren volgestopt met kleine aardewerken poppetjes. Dieren, mensjes, een enkel klein abstract figuurtje. Ze vroeg wat hij zoal deed. Hij wees naar de kast.

"Ik maak die en verkoop ze."

Ze vroeg waar.

"Aan de oever, naast m'n atelier."

"Mag ik morgen komen?" vroeg ze.

Dat mocht. 's Ochtends las ze het bord naast het gietijzeren hek waarlangs toeristen het terrein opkwamen. 'Art & Souvenirs'.

Ze drukte het sigaretje uit. Stak een nieuwe op. Van het eerste was niet veel terechtgekomen. Ze ging bij hem in de leer en bleek over talent noch doorzettingsvermogen te beschikken. Ze mocht de klanten wel binnenlokken. Het semester was zonder haar verder gedenderd, evenals haar vriendinnen. Na een maand verving Lev haar door een Duitse toeriste. Ze mocht de klanten blijven binnenlokken. Ze duwde haar dunne sigaretje uit en stak alweer een nieuwe op, zoals ze dat ten oosten van Berlijn gewoon zijn te doen.

J:

Misschien wou ik ervantussen om iets te vergeten, misschien wou ik ervantussen om me iets te herinneren. In elk geval is het goed om weg te zijn. Je ziet je wereld thuis ineens in een ander licht. De dans tussen het vertrouwde en het onbekende. Waar oud en nieuw elkaar treffen vind je vaak vuurwerk en ik hoop maar dat ik er zonder kleerscheuren weer vandaan kom. De zon kust m'n onrust.

Ik moest denken aan mijn vroegere hekel aan lezen toen we door de Literatu Gatvé liepen, met tussen de luiken en de lampen kleine kunstwerkjes aan de muren, een ode aan

schrijvers en dichters. Moet ook bijzonder volk zijn, denk ik, ik ken ze niet. In de sfeervolle Pilies Gatvé – theepotten ingemetseld in de muren – aten we vandaag zeppelins als lunch. De traditionele versie: stevige aardappeldeegbollen met vlees erin en een vette, zure saus erbij. We wilden daarna de varkensoren proberen maar daar moesten we mee wachten, anders zouden we exploderen. Ik ben er wel benieuwd naar, ze schijnen *squishy* te zijn. Goeie zaak. Lev eet ze vast dagelijks – rauw. Hij komt net teruggelopen en gaat weer naast de jongen met de laptop zitten. Die noemt hem Papa. Lev is de Hemingway van Užupis.

“Zoals mijn opa zou zeggen: Of je rimde je vriend of je werd gerimd door je vriend. Maar dat doet er nu even minder toe,” zei Wouter ineens.

J:

De chauffeur vond de gordel niet nodig en leidde de hikkende bus over kapotte straten Vilnius uit. Er zaten Amerikanen in en een jongeman uit Azië en verder Litouwse vrouwen, omvangrijke vrouwen met kleurrijke jurken, stille dochters en grote tassen vol boodschappen. Het was ongeveer 30 kilometer naar Trakai. We liepen door een lange straat met aan de ene kant grauwe flats en aan de andere kant vrijstaande huizen met soms een bed & breakfast erin. Daarachter water, blinkend onder de harde zon. Bij een koffietentje stelde een vrouw ons een vraag in voorzichtig Litouws. Ze was blij dat we Engels spraken. Ik begrijp haar opluchting, er is ook weinig blijven hangen van mijn eigen middelbareschoollitouws.

W:

Lopend over een bruggetje door het moeras vertraagt de tijd. Stijgen de temperatuur en de luchtvochtigheid. Om alle drie in een keer te stoppen. De lucht trilt in de zon en het is stil. Moordend stil. Geritsel in het riet verradt de aanwezigheid van kikkers en salamanders. Kleine stroompjes gas borrelen naar boven. De oppervlaktespanning breekt. Kleine roeiboortjes worden door vaders het meer opgeduwd. Terwijl ze wegvaren zitten zoon en dochter schaterend van spanning tegenover hem. In veel te grote reddingsvestjes. Vader probeert te lachen terwijl hij over hun hoofden naar het vervallen vakantiehuisje kijkt. Als ze onder de brug door zijn, valt Magnus van drie meter hoog met een backflip van de brug af in het water. Hij heeft snelheid over en kantelt op zijn rug. Z'n vrienden joelen en roepen ontmannelijke verwensingen naar hem in het Litouws, wanneer ze hem aan een handdoek weer omhooghijsen. Magnus zwijgt en probeert mee te lachen. Staande op de richel, wachtend op zijn volgende beurt, kijkt hij schuchter naar het groepje meisjes links van hen. Toeristen. Hij kent ze niet. Hij spreekt hun taal niet. Maar hij zal sterven als ze hem daarjuist gezien hebben.

Vader roeit gestaag door. Kopzorgen of niet. Z'n kroost is onverminderd enthousiast. Broer legt zuslief uit dat de slierten die onder hen verschijnen en verdwijnen in het duister gewoon planten zijn. Net als in de tuin. Ze gelooft hem niet. Als ze zich omdraaien om uitsluitel te vragen aan vader, raken ze afgeleid door het kasteel dat achter hem opdoemt. Vader glimlacht bij hun verbaasde blikken. Vanaf het huisje ligt kasteel Trakai net om een bocht, verscholen achter berken, eiken en een waterfietsverhuurder. Hij beseft het en ziet in gedachten voor zich hoe het gevaarte nu in beeld is. In wezen is het een kitscherig herstellde

ruïne. Maar bij het ondergaande licht, op een heldere zwoele avond, beneemt ze zelfs de grootste cynicus de adem. Zijn kinderen zien alleen de wapperende vlaggen en wanen zich al in de middeleeuwen. Niet ver van hen vandaan kwam een school kleine visjes aan het oppervlak. Ze haptten in de lucht en zwommen kort zigzaggend door elkaar. Alsof ze niet wisten wat ze zochten; maar daar toch genoeg mee namen.

J:

We hebben niet betaald om het grotendeels gereconstrueerde kasteel in te gaan. We aten kleine komkommers en zoete broodjes en zagen hoe een blond meisje uitdagend op de foto ging met het kasteel. Een accordeonist speelde 'Where do I begin' en het geluid haalde het net tot bij ons, vermengd met de vage klanken van een saxofoon. We liepen rond langs waterfietsen, Wouter kocht een souvenir dankzij zichzelf en we kozen een café uit met sikkeneurige serveersters om daar gefrituurd brood te eten.

W:

Een zwarte limo stopte op een kapot stuk teer dat een parkeerplaats moest voorstellen. Diverse vrouwen stapten uit. Kleine, met lichtroze topjes. Dikke, met grijze broeken, gène op hun nu al rode gezicht. Lange, met blond haar en een rode jurk tot op hun enkels. Twee meisjes verschenen vanuit de bosjes om te komen kijken. Local celebrity spotting. Na dertig seconden liepen ze terug naar hun strandje. Niks geen local celebrity spotting. Wij liepen ook verder. Een dikke vrouw in een roze hemd verkocht me een armbandje. Ze onderbrak het gesprek met haar buurvrouw om mij de drie Engelse woorden die ze machtig was toe te spreken:

“Thanks to you.”

J:

Op de tafel bij Café Sikkeneurig kon je lezen over de Kipchaks die hier in de 14e eeuw vanuit Turkije waren gekomen en over het karaïsme dat ze meenamen. Daarin is het de norm om de heilige geschriften zelf te lezen en te verwerken en niet te letten op commentaren die anderen eraan wijdden. Er liep een meisje voorbij met op haar shirt de tekst 'Love is why we're here'. Ik dacht lust. Nu zitten we op een steiger in de volle zon. Wouter wijst naar een eend met glinsterende veren.

“Kijk, hij heeft diamanten op zijn rug.”

De eend piept.

“Je snapt er niks van hè,” zegt Wouter tegen de eend.
